

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 94(477)+32
ББК 63.3(4 Укр)

Локатир Н. М.,
аспірантка, Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника
(Україна, Івано-Франківськ),
natalia.burachok@gmail.com

РЕДАКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. ШЛЕМКЕВИЧА

Стаття присвячена Миколі Івановичу Шлемкевичу, редактору, громадському й політичному діячеві, науковцю, публіцисту та філософу, учаснику українського суспільно-політичного руху першої половини ХХ ст., а безпосередньо його редакторській діяльності. Проаналізовано його роботу та публікації у низці видань. Також у статті викладено його внесок у роботу таких видань як «Перемога», «Батьківщина», «Українські Вісті», «Українське видавництво», «Листи до Приятелів».

Ключові слова: М. Шлемкевич, редакційна діяльність, видання, стаття, журнал.

Сучасний розвиток вітчизняної історичної науки дає можливість звернутися до вивчення життя й наукової спадщини видатних постатей українського минулого. Тож для вітчизняних науковців залишаються актуальними завдання персоніфікації історії України, дослідження тих українських суспільно-політичних діячів та науковців, імена яких донедавна замовчувалися. До таких імен відносимо М. Шлемкевича – публіцисту, громадсько-політичному діячу, науковцю та редактору.

Метою даної статті є висвітлення та аналіз редакторської діяльності М. Шлемкевича, його внесок у роботу журналів, часописів та газет. У більшості видань він також виступає і автором низки статей.

Вперше з редакційною працею М. Шлемкевич зустрівся у 1930-х рр., коли став активним громадсько-політичним діячем, творцем ідеології «творчого» націоналізму. З початку заснування партії Фронт національної єдності був головним редактором її журналу «Перемога» (з 1 листопада 1933 р.) та щоденної газети «Українські вісті» (з 1 листопада 1934 р.), а свої політичні погляди обґрунтував, зокрема, у статтях «Творчий націоналізм як філософія мілітанс» і «Проблема української інтелігенції (Інтелігенція і політика)». М. Шлемкевич критикував тактику ліберального Українського Національно-Демократичного Об'єднання, яке на «пацифікацію» українців польською владою відповідало «нормалізацією» стосунків із нею. Водночас він заперечував і відплатний антипольський терор Організації Українських Націоналістів, а її ідеологію чинного націоналізму згодом назвав «найрадикальнішою антитезою вільному духові». Обом цим ідеологічним напрямом він протиставляв свій «творчий націоналізм».

Влітку 1935 р. М. Шлемкевич познайомився із співредактором тижневика «Батьківщина» С. Волинець [5, с. 32]. А з листопада 1935 р. стає членом редакційної колегії та тижневика «Батьківщина», часто в них друкував свої статті. Ще краще пізнати М. Шлемкевича вдалося С. Волинцю живучи разом в гуртожитку Видавництва

«Батьківщина» по вулиці Францішканській (бічна вул. Личаківської). На тій же вулиці проживали тоді Іван Гладилевич, співробітник щоденника «Українські Вісті», що його видавав Фронт національної єдності, а також редактор Ярослав Заремба [5, с. 32].

У 1941–1944 рр. він почав працювати головним редактором «Українського Видавництва» (Краків – Львів), підпорядкованого Українському Центральному Комітетові. Це єдине українське видавництво в Генеральній Губернії підлягало суворій цензурі, але все-таки змогло за дуже складних матеріальних та політичних умов продукувати досить широкий спектр наукової, художньої та освітньої літератури. Навколо редакції згуртувалися поважні інтелектуальні сили – Ю. Пеленський, І. Зилинський, О. Тарнавський, В. Сімович, С. Гординський, Ю. Стефанік, І. Крип'якевич, М. Кордуба та ін.; передруковувано літературні твори (Б. Лепкого, В. Бірчака; великим накладом видано «Кобзар» Т. Шевченка) [2, с. 131]. Саме будучи головним редактором «Українського Видавництва» М. Шлемкевич ближче познайомився із В. Кубійовичем. Майже одразу вони стали хорошими приятелями. У посмертній згадці В. Кубійович згадує, що пізнав М. Шлемкевича і його життєвий шлях будучи разом у еміграції [4, с. 126].

У 1942 р. знову ж таки працюючи в «Українському Видавництві» М. Шлемкевич вперше зустрічається з К. Паньківським. Останній у спогадах про ці події писав, що саме головний редактор був духовним провідником видавництва. Фінансових труднощів воно не мало, найважливішими проблемами було роздобути папір і уникнути цензури. Це вони робили добре. Вченим, письменникам й іншим діячам культури допомагав головний редактор М. Шлемкевич, як морально так і матеріально. Робота видавництва отримала незалежну оцінку від польського публіциста і мислителя Єжи Стемповського. Він був знавцем української справи та культури, адже сам походив родом з України. У своїх спогадах «Щоденник подорожі по Австрії і Німеччині – Рим, 1946 року» він писав: «Переглядаю з великим зацікавленням каталог львівського українського видавництва за роки 1942–1943. В тих роках і в тих умовах жоден з народів континенту не здобувся на подібне літературне і видавниче зусилля» [2, с. 122]. І саме М. Шлемкевич відіграв чи не найважливішу роль у цих зусиллях.

Діяльність у раді Українського Центрального Комітету зблизила К. Паньківського та М. Шлемкевича, у них з'явилися спільні міркування і подібна оцінка проблем. У 1944 р. вони зустрілися з людьми Великої України, що викликало певну революцію у їхніх поглядах на український світ. Вони вважали, що їхнім завданням мав стати захист усіх українців. Тобто УЦК і Українське Видавництво, під проводом В. Кубійовича і головного редактора М. Шлемкевича вийшли «на тернистий шлях зусиль відповідального українства за кордоном до

єдності. Через воєнну ситуацію та радянські війська, які ввійшли широким фронтом до Галичини час розбудови праці УЦК і Українського Видавництва закінчився, почалась ліквідація й евакуація. М. Шлемкевич поступово звільнився з видавництва [7, с. 86]. Влітку 1944 р. Видавництво переїхало до Відня [7, с. 88].

У цих же роках (1941–1944 рр.) М. Шлемкевич був одним із співредакторів журналу «Наші дні», де друкує свої статті під псевдонімом М. Іванейко. Цей доброго професійного рівня місячник літератури, мистецтва і культури об'єднав навколо себе кращі творчі сили виснаженої війною Галичини та емігрантів з підрадянської України: тут друкували свої твори І. Багряний, Ю. Шевельов (Ю. Шерех), Ю. Косач, Ю. Липа, О. Оглоблин, Т. Осмачка, О. Тарнавський, Е. Козак, Н. Королева, А. Любченко, П. Ковалів, О. Повстенко, В. Міяковський та ін. [2, с. 131].

В кінці 1945 р. М. Шлемкевич перебуваючи в Німеччині виявляє себе як організатор видавництва. Це вважали подвигом, адже в ті часи не існувало української друкарні і була нестача паперу. Під його проводом створюється видавництво «Українська освідомна служба» – Укрос. Починають з'являтися інформаційні статті, які поділялись на дві серії: загальна і програмова. М. Шлемкевич не був автором усіх випусків, одна деякі з них опрацював сам, часто не підписуючи, для інших вмів знаходити відповідного автора [7, с. 89]. Завдяки назвам статей можна визначити їх зміст, ідею: «За український правопорядок», «Державно–правні підстави української справи», «Чому уряд Української Народної Республіки?», «Мета, характер і завдання Українського Національно–Державного Союзу», «Постанови і Резолюції УНДС». Також цікавими є плани на майбутнє: «Засади внутрішньої політики – український мир», «Тези політики – церковної, культурної, економічної, закордонної», «Проблеми української еміграції». Важко перерахувати теми, які М. Шлемкевич із допомогою друзів опрацював, редагував і видав в одному році [7, с. 90].

В лютому 1947 р. М. Шлемкевич почав видавати журнал у новій формі, він називався «Листи до наших Приятелів». Вийшло тільки два номери цього журналу, його видання в Німеччині швидко припинилось, бо М. Шлемкевич почав працювати у місячному журналі національно–державної думки «Проблеми». Його редактором був М. Добрянський з активною співучастью М. Шлемкевича. Завданням журналу вони намагались «будити думку, приспану гаслом бездушної пропаганди» [2, с. 124]. «Проблеми» продовжували ідейний напрямок півмісячника «На чужині», який видавали у Фільсбюргу спочатку під назвою «Проти баламутства», друзі–однодумці М. Шлемкевича, В. Кохан і Д. Кузик.

У вступному слові до першого номера «Листів до наших Приятелів» М. Шлемкевич писав: «Живемо відірвані від рідної землі, яка є найсильнішим сполучником між людьми. Чим більше ми розділені, тим сильніше відчуваємо потребу зв'язку з собою. Обмін думок, правдива інформація, добра порада і взаємна переписка – це ті засоби, що ними можемо охоч частинно надолужити втрату природних зв'язків. Тому розвинулась між нами і нашими приятелями широка переписка. Ми рішили перейти на метод збірної переписки. Будемо видавати час від часу в одному збірному виданні наші відповіді на питання, які найбільше цікавлять наших

приятелів. Не претендуємо робити з Наших «Листів» ані журналу, ані газети, тому вони виходитимуть в дуже обмеженій кількості. Одиноке, що ми бажаємо, це дати правдиву інформацію й оцінку та наш погляд на справи, які займають увагу наших приятелів». Такі скромні були початки «Листів до наших приятелів» [7, с. 92].

У 1953 р. уже у США почала виходити в друк періодика під назвою «Листи до Приятелів». Епіграф до неї: «Це поклик до людей, що хочуть і вміють незалежно думати – поклик створити суспільство духа понад моря і гори і ріки, що нас ділять сьогодні!» [2, с. 125].

Це видання, маючи багатоаспектну тематику, стало можливим завдяки дружній співпраці відомих на еміграції наукових, політичних, громадських діячів, журналістів, яких об'єднав навколо себе засновник і незмінний головний редактор видання Микола Шлемкевич. Визначаючи місце «Листів до Приятелів» серед інших періодичних видань, М. Шлемкевич, зокрема наголошував, що це насправді є листи, не часопис, в яких не буде сенсаційних новин, а будуть відповіді на запитання читачів, обмін думками. Особливості становлення видання, його роль у збереженні національної ідентичності українців, що проживають за межами етнічної батьківщини, віддзеркалюють філософські, освітньо–виховні, націєтворчі та інші проблеми українського зарубіжжя. Аналіз публікацій переконує в актуальності видання яке, на думку його засновників, мало стати єдиним чинником української спільноти в країнах поселення: «Часто повторяємо, що колись ми були спільнотою однієї рідної землі, однієї мови, спільнотою життя. Тепер розкинуті по світах ми стали спільнотою духових зв'язків... Це наша незрима рідна земля: – зв'язок українських душ у мислях і почуваннях, у спільній спрямованості волі і мрій. «Листи до Приятелів» утверджують ту спільноту, що зродилася між нами на чужині і поволі наростає в принагідних зустрічах і листових розмовах» [1, с. 204].

У 150–му числі журналу, останньому, яке ще він сам редагував, його стаття: «Неювілейний звіт». Ось фрагмент з неї: «150–те число журналу, 150 місяців праці серед ясних днів і похмурих, серед сумнівів і віри, непевностей і утверджень. Перше число вийшло в березні 1953 р. Справді ми були бідні. Це була летючка на 8 сторінок друку, «народження журналу!» Ми не мали ні цента основного капіталу. Ми не пробували відкривати собі двері людських сердець, підлешуючись до їхніх віровизнаневих і провінційних сантиментів чи ресантиментів. Ми прагнули одного: відверто говорити те, що думаємо, а що сказати не було можливо в існуючій союзній, церковній, партійній пресі. Найближчі приятелі, навіть перші співробітники сумнівались. Аж оце 150–те число! З малої летючки виріс журнал із доброю славою в суспільстві думаючих і незалежних людей. Яке ж політичне обличчя «Листів»? Найпростіше визначити його, вбгавши журнал у якусь готову партійну шухляду. Та це неможливо, автори–співробітники – це люди з усіх партій і груп» [7, с. 94].

Видання не було органом якоїсь політичної сили, не мало ні впливових меценатів, ні фінансової підтримки американського, українського чи будь–якого іншого уряду. Це сприяло тому, що часопис залишався таким, яким від початку задумувався, пропагував ті ідеї, котрі були близькі його авторам і редакційному колективові. Часопис видавався на кошти від передплати та пожертвувань

на пресовий фонд. Причому, як це притаманно для типового західного видання, з номера в номер редакція знаходила місце для опублікування переліку тих, хто перераховував кошти на видання «Листів до Приятелів» [6, с. 62].

Тематична спрямованість часопису різноманітна – від висвітлення складних філософських, політичних, історичних проблем до оглядів преси, відповідей на запитання передплатників. Різні теми висвітлювались в журналі, однак К. Паньківський у своїх спогадах виділяє три теми обговорення: Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі, Український Конгресовий Комітет Америки і Церква [7, с. 94]. А писав і аналізував ці питання М. Шлемкевич, адже був і творцем і редактором журналу.

У постійній рубриці «3 преси» подавався огляд української преси, що виходила за межами СРСР (переважно «Народної волі» та «Свободи»). Автори таких оглядів (найчастіше ним був М. Шлемкевич, який підписувався ініціалами МШ), як правило, негативно оцінювали публікації в інших виданнях про діяльність УНР, Об'єднання Демократичної Української Молоді, українських політичних партій в екзилі [6, с. 63].

Окрім «Листів до Приятелів» у 1959–1961 рр. М. Шлемкевич також редагує журнал «Український огляд», частино журнал для родин. Завданням якого було зацікавити нових людей. Це було популярне і багате змістом видання [10, с. 98].

Таким чином, завдяки своїй ерудиції, патріотизму і прагненню до позитивних змін в українській публіцистиці, М. Шлемкевич неодноразово був редактором різних періодик, журналів та видань. Завдяки його роботі вони ставали популярними серед населення, знаходили свого читача і авторів. Він популяризував українського автора і часто сам публікувався. Політична тематика статей у цей період займала домінуючі позиції у журналах та виданнях. Редакторській праці він приділяв більшість свого робочого та вільного часу. Та найважливішою редакторською працею для М. Шлемкевича була робота над журналом «Листи до Приятелів».

Список використаних джерел

1. Божук Л. Проблеми української освіти та національного виховання на сторінках часопису «Листи до приятелів» // Український вимір. Міжнар. збірн. інформац., освіт., наук., метод. статей і матеріал. з України та діаспори: у 3-х т. – Чернігів: ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка, 2009. – Число 8. – Т. II. – С.204–207.
2. Дзюба І. Микола Шлемкевич / І. Дзюба // Дух і література. Національний університет Києво-Могилянська академія. – №21. – С.121–165.
3. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: Навч. посібник. – Львів: ПАІС, 2000. – 180 с.
4. Кубійович В. Посмертна згадка. Замість листа до приятеля / Володимир Кубійович // Сучасність. – Мюнхен, 1966. – Березень. №3 (63). – С.126–127.
5. Микола Шлемкевич. Силуета й спогади про нього. – Вінніпег, 1966. – 46 с.
6. Міхалевська В. Л. Репрезентація ідей духовності та державності на сторінках часопису «Листи до Приятелів» / В. Л. Міхалевська. Українське журналістознавство [Текст]: зб. наук. статей. Вип.3 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики та ін. – К.: Видавництво Інституту журналістики, 2002. – 75 с.
7. Паньківський К. Микола Шлемкевич – публіцист / К. Паньківський // Сучасність. – Мюнхен, 1974. – Липень–серпень. – С.83–100.
8. Рудко В. Микола Шлемкевич – філософ / Рудко В. // Листи до приятелів. – Рік XIV. – 1966. – Ч.155–156. – Кн.3–4. – С.2–4.

9. Шлемкевич М. Від автора / М. Шлемкевич // Листи до приятелів. – Нью-Йорк, 1953. – Ч.1. – С.1.

10. Шлемкевич М. Від автора / М. Шлемкевич // Листи до приятелів. – Нью-Йорк, 1955. – Ч.12. – С.7.

11. Шлемкевич М. Душа і пісня / М. Шлемкевич // Українська душа / за ред. М. Шлемкевича. – Нью-Йорк; Торонто: Ключі, 1956. – 63 с.

References

1. Bozhuk L. Problemy ukrayins'koyi osvity ta natsional'noho vykhovannya na storinkakh chasopysu «Lysty do pryuyateliv» // Ukrayins'kyi vymir. Mizhnar. zbirn. informats., osvity, nauk., metod. statey i material. z Ukrayiny ta diaspory: u 3-kh t. – Chernihiv: ChDPU imeni T. H. Shevchenka, 2009. – Chyso 8. – T. II. – S.204–207.
2. Dzyuba I. Mykola Shlemkevych / I. Dzyuba // Dukh i literatura. Natsional'nyy universytet Kyievo–Mohylyans'ka akademiya. – №21. – S.121–165.
3. Zdoroveha V. Y. Teoriya i metodyka zhurnalist-s'koyi tvorchosti: Navch. posibnyk. – L'viv: PAIS, 2000. – 180 s.
4. Kubiiovych V. Posmertna z'hadka. Zamist' lysta do pryuyatelya / Volodymyr Kubiiovych // Suchasnist'. – Myunkhen, 1966. – Berезень. №3 (63). S.126–127.
5. Mykola Shlemkevych. Sylyueta y spohady pro n'oho. – Vinnipeh, 1966. – 46 s.
6. Mikhalevs'ka V. L. Reprezentatsiya idey dukhovnosti ta derzhavnosti na storinkakh chasopysu «Lysty do Pryuyateliv» / V. L. Mikhalevs'ka. Ukrayins'ke zhurnalistykoznavstvo [Tekst]: zb. nauk. statey. Vyp.3 / Kyiv's'kyy nats. un-t im. T. Shevchenka, In-t zhurnalistyky ta in. – K.: Vydavnytstvo Instytutu zhurnalistyky, 2002. – 75 s.
7. Pan'kivs'kyy K. Mykola Shlemkevych – publitsyt / K. Pan'kivs'kyy // Suchasnist'. – Myunkhen, 1974. – Lypen'–serpen'. – S.83–100.
8. Rudko V. Mykola Shlemkevych – filosof / Rudko V. // Lysty do pryuyateliv. – Rik XIV. – 1966. – Ch.155–156. – Kn.3–4. – S.2–4.
9. Shlemkevych M. Vid avtora / M. Shlemkevych // Lysty do pryuyateliv. – N'yu–York, 1953. – Ch.1. – S.1.
10. Shlemkevych M. Vid avtora / M. Shlemkevych // Lysty do pryuyateliv. – N'yu–York, 1955. – Ch.12. – S.7.
11. Shlemkevych M. Dusha i pisnya / M. Shlemkevych // Ukrayins'ka dusha / za red. M. Shlemkevycha. – N'yu–York; Toronto: Klyuchi, 1956. – 63 s.

Lokaty N. M., graduate student at the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), natalia.burachok@gmail.com

Editorial activities M. Shlemkevich

The article is devoted Shlemkevych Nikolai Ivanovich, editor, public and political figures, scholars, publicist and philosopher, member of the Ukrainian social and political movement in the first half of the XX century, and immediately his editorial activities. Analyzed his work and publications in several journals. Also, the article describes his contributions to the work of such journals as «Victory», «Motherland», «Ukrainian Izvestia», «Ukrainian publishing», «Letters to Friends».

Keywords: M. Shlemkevych, editorial activity, publication, article, magazine.

Lokaty N. H., aspirantka, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (Україна, Івано-Франківськ), natalia.burachok@gmail.com

Редакционная деятельность Н. Шлемкевича

Статья посвящена Николаю Ивановичу Шлемкевичу, редактору, общественному и политическому деятелю, ученому, публицисту и философу, участнику украинского общественно-политического движения первой половины XX в., а непосредственно его редакторской деятельности. Проанализировано его работу и публикации в ряде изданий. Также в статье изложено его вклад в работу таких изданий как «Победа», «Родина», «Украинская Известия», «Украинское издательство», «Письма к приятелю».

Ключевые слова: Н. Шлемкевич, редакционная деятельность, издание, статья, журнал.

* * *